

СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ

Кравченко О.О., к.пед.н., доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи

В умовах зміни суспільно-економічної формації в будь-якому суспільстві виникають глибокі соціальні, політичні, економічні, і, як наслідок, етикопсихологічні проблеми. Це призводить до порушення нормальної життєдіяльності більшості членів суспільства, загострення проблематики особистості та соціальних груп, а також неспроможності самостійно вирішувати певні соціалізаційні завдання. Наслідком цього є деформація суспільства, злам цінностей та соціальних норм, розвиток дестабілізаційних процесів в усіх сферах суспільного життя.

Усі ці неоднозначні та проблемні явища не минули і українське суспільство в час трансформацій. На думку Т. Семигіної [4], «...проблемами для України кінця ХХ початку ХХІ сторіччя стали: зростання рівня правопорушень, зокрема серед підлітків та молоді; зростання кількості хворих на наркоманію та токсикоманію; порушення захворюваності на венеричні хвороби; стрімке зростання кількості людей, що живуть із ВІЛ/СНІД; поява біженців, шукачів притулку та мігрантів; проблема переселення кримських татар; переселенців із зон, що постраждали внаслідок аварії на чорнобильській АЕС; нуклеаризація та малодітність сімей; порушення природної структури сім'ї, що складалась віками, і створення різних типів, переважно неповних сімей; занепад моногамної сім'ї та ін. У свою чергу ці проблеми спричинюють нові труднощі, які ведуть до появи бездоглядних дітей та підлітків, девіантної поведінки, активізації негативного середовища неблагополучних сімей тощо». Додамо ще проблеми демографічного характеру (постарішання населення, зниження народжуваності, підвищенні показників смертності та ін.), труднощі у зв'язку з втратою заощаджень громадян внаслідок інфляційних та інших негативних

економічних процесів, а також явне та приховане безробіття, зниження рівня доходів, різке розшарування суспільства та ін. Внаслідок усіх цих негараздів в українців зруйновано традиційні форми адаптації, змінився особистісний досвід, відбулася дезорганізація внутрішнього світу.

Водночас додалися кризові соціальні явища, пов'язані із військовим вторгненням ворога на територію України, проведенням антитерористичної операції, як наслідок, постає проблема соціального захисту, соціальної допомоги, соціально-психологічної реабілітації учасників АТО та їхніх сімей, внутрішньо-переміщених осіб тощо.

Саме необхідністю розв'язання усіх перерахованих вище проблем та соціальних протиріч і пояснюється становлення, актуальність та особливе значення реалізації системи соціальної роботи, соціального захисту, допомоги тощо.

Даний вид діяльності виконує різноманітні функції, пов'язані, передусім, із налагодженням, нормалізацією соціальних процесів у суспільстві шляхом реалізації концепцій і програм, розроблених в межах соціальної політики держави. Однак, соціальна робота є актуальною не лише як інструмент соціальної політики, вона виконує і функцію зворотного зв'язку, виступаючи в якості своєрідного «соціального локатора», котрий визначає на основі соціальних показників реальні наслідки соціальної політики, її ефективність.

Важливими складовими системи соціального захисту в Україні на сьогодні є соціальна допомога та соціальні послуги.

Соціальна допомога – сукупність заходів, які гарантують сім'ї (особі) надання адресної диференційованої допомоги в особливо складних життєвих обставинах у вигляді готівкової чи безготівкової грошової допомоги, у вигляді пільг, послуг, консультацій тощо. Метою соціальної допомоги є створення умов для подолання скрутних життєвих обставин та забезпечення можливості рівної участі особи у житті суспільства. Складні життєві

обставини визначаються як відсутність засобів до існування, неспроможність самостійного обслуговування, знаходження в зоні стихійного лиха, тощо. Соціальна допомога представляє собою систему соціальних заходів у вигляді сприяння підтримки та послуг, які надаються окремим особам чи групам, соціальними службами для подолання чи пом'якшення життєвих труднощів, підтримки їх соціального статусу та повноцінної життєдіяльності, адаптації в суспільстві.

З метою вдосконалити систему соціальної допомоги у червні 2003 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про соціальні послуги», а у 2007 році Урядом затверджено Концепцію реформування системи соціальних послуг. Ці документи регламентують основні організаційні та правові засади надання соціальних послуг особам, що перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги. Важливим також є усвідомлення необхідності в ході здійснення соціального захисту раціонального використання ресурсів (як державного, регіонального, так і особистісного рівня), а також вдосконалення організації роботи та соціально-психологічного забезпечення діяльності соціальних установ і соціальних працівників.

Слід відмітити, що поняття «соціальні послуги» має досить широкий спектр розуміння та використання. Наприклад, даним терміном користуються для позначення усіх видів послуг, що мають на меті задоволення будь-яких соціальних потреб суспільства. До їх переліку належать освітні, медичні, оздоровчі, туристичні послуги, послуги ЖКГ, готельного бізнесу тощо. Предметом нашої уваги будуть ті соціальні послуги, які надаються соціальними працівниками і пов'язані з вирішенням скрутної життєвої ситуації особи, її соціальним захистом, тобто ті, про які йдеться у згаданому вище Законі України «Про соціальні послуги».

Отже, соціальні послуги – це комплекс правових, економічних, психологічних, освітніх, медичних, реабілітаційних та інших заходів,

спрямованих на окремі соціальні групи чи індивідів, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги (далі - особи, що потребують соціальних послуг), з метою поліпшення або відтворення їх життєдіяльності, соціальної адаптації та повернення до повноцінного життя [2]. Основними засадами надання соціальних послуг є:

- 1) сприяння особам, що перебувають у складних життєвих обставинах, які вони не в змозі подолати за допомогою наявних засобів і можливостей;
- 2) попередження виникнення складних життєвих обставин;
- 3) створення умов для самостійного розв'язання життєвих проблем, що виникають.

Соціальне обслуговування – система соціальних заходів, яка передбачає сприяння, підтримку та послуги, що надають соціальні служби окремим особам чи групам населення для подолання або пом'якшення життєвих труднощів, підтримки їх соціального статусу та повноцінної життєдіяльності. Соціальне обслуговування здійснюється шляхом надання соціальних послуг: 1) за місцем проживання особи (вдома); 2) у стаціонарних інтернатних установах та закладах; 3) у реабілітаційних установах та закладах; 4) в установах та закладах денного перебування; 5) в установах та закладах тимчасового або постійного перебування; 6) у територіальних центрах соціального обслуговування; 7) в інших закладах соціальної підтримки (догляду).

Водночас вітчизняна система соціального обслуговування та надання соціальних послуг особам, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги, за багатьма параметрами не відповідає вимогам сьогодення, міжнародним нормам і стандартам у сфері соціального захисту населення та не задовольняє потреби українського суспільства. Загалом існуюча система соціальних послуг залишилася доволі громіздкою та неефективною. Вона характеризується надмірною централізацією і державною монополізацією надання соціальних послуг, базується на непрозорих пільгах і неефективних соціальних грошових виплатах, які

надаються забюрократизованою широкою мережею державних і комунальних закладів соціального захисту та соціальних служб.

Відповідно до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (2015) передбачається децентралізація соціальних послуг, що, на нашу думку, посилить відповідальність недержавного сектору та органів місцевої влади за якість, фінансове забезпечення, вибір надавача соціальних послуг, адже вони перебувають найближче до потреб людей, тому краще можуть визначити ті категорії населення, які в конкретному регіоні потребують пріоритетної уваги і допомоги, оперативно виявити та надати об'єктивну інформацію щодо потреб малозахисчених громадян, кількості бенефіціарів і ступеня серйозності проблеми, а також раціональніше можуть розподілити державні кошти залежно від пріоритетів і потреб своїх територіальних громад. Процес децентралізації сприятиме покращенню планування майбутнього попиту на послугу, дасть змогу розширити доступ осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги та соціальних послуг, а також враховувати потреби в соціальних послугах і місцеві особливості їх надання тощо [3].

Список використаної літератури:

1. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. – 2-ге видання \ за заг. ред. проф. І. д. Звереві. – Київ, Сімферополь: Універсум, 2013. – 536 с.
2. Закон України «Про соціальні послуги». – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/966-15>
3. Кравченко М. Механізми децентралізації соціальних послуг в Україні \ \ Режим доступу: http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnyk14/fail/kravchenko.pdf
4. Семигіна Т. Між минулим і майбутнім: українське суспільство в час трансформацій / Семигіна Т. // Соціальна політика і соціальна робота. – 2001. – № 3 (19). – С. 22-40.